

MOKSLINĖS PERIODIKOS APYTAKA LIETUVOJE XIX A. PIRMOJOJE PUSĖJE: VILNIAUS UNIVERSITETO ATVEJIS

Arvydas Pacevičius

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
El. paštas arvydas.pacevicius@kf.vu.lt

Santrauka. *Straipsnyje nagrinėjama mokslinės periodikos sampratos kaita ir cirkuliacija Vilniaus akademinėje bendruomenėje. Siekta nustatyti, kaip periodiniai leidiniai iš užsienio pasiekdavo Lietuvą, kaip jie buvo saugomi Vilniaus universitete, kaip mokslininkai elgėsi su šiais informacijos šaltiniais. Nustatyta, kad mokslinės periodikos samprata XIX a. pradžioje skynėsi kelių bibliografinėje klasifikacijoje ir bibliotekininkų dokumentacijoje, jos forma ir turinys tapatinti su mokslo populiarinimo ir / ar tęstiniais mokslo akademijų ir draugijų darbais. Mokslinės periodikos platinimas, ypač gaunamų iš užsienio leidinių, susidūrė su represinės cenzūros trukdymais, kuriuos siekta įveikti naudojant alternatyvius kanalus (gatvės bukinistų paslaugos). Nepaisant mokslinės informacijos „gniauztų“, Vilniaus universiteto bibliotekoje periodikos fondas atsizvelgiant į akademinės bendruomenės poreikius 1803–1832 m. smarkiai išaugo. Jo teminė ir turinio analizė paveldo aspektu būtų kito tyrimo objektas.*

Reikšminiai žodžiai: *mokslinė periodika, tęstiniai leidiniai, platinimas, represinė cenzūra, Vilniaus universitetas, periodikos cirkuliacija.*

Scientific Periodicals Circulation in Lithuania in the First Half of the 19th Century: the Case of Vilnius University

Summary. *This article examines the evolution and circulation of scientific periodicals within the academic community of Vilnius. The study aims to determine how periodicals from abroad reached Lithuania, how they were stored at Vilnius University, and how scientists utilized these information resources. It was found that the concept of scientific periodicals in the early 19th century began to emerge in bibliographic classification and librarians' documentation, with their form and content being equated to popular science and/or the continuous works of scientific academies and societies. The distribution of scientific periodicals, especially those received from abroad, faced obstacles due to repressive censorship, which were attempted to be overcome using alternative channels (services of street book vendors). Despite the "clutches" on scientific information, the periodicals collection at Vilnius University Library grew significantly between 1803 and 1832, catering to the needs of the academic community. The thematic and content analysis of this collection from a heritage perspective would be the subject of another study.*

Keywords: *scientific periodicals, continuous publications, distribution, repressive censorship, Vilnius University, periodicals circulation.*

ĮVADAS

Straipsnyje nagrinėjama mokslinės periodikos apytaka Lietuvoje ir Vilniaus universitete (VU) 1803–1832 m. Laikotarpis pasižymi Apšvietos epochos idėjų tąsa „ilgajame“ XVIII amžiuje, kurias generavo 1803 m. atkurtas Vilniaus imperatoriškasis universitetas (VIU). Šiam laikotarpiui būdingas mokslo ir studijų pakilimas buvusioje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) sostinėje. Kita vertus, Vilniaus akademinė bendruomenė po trečiojo Lenkijos ir Lietuvos valstybės padalijimo 1795 m. atsidūrė Rusijos imperijos informacinėje erdvėje, kuri riboja mokslinę komunikaciją su Vakarų Europos tyrimų ir studijų centrais. Minėtus suvaržymus galima apibūdinti talpiu „mokslinės informacijos gniaužtu“ terminu¹. Knygotyros studijose periodikos apytaka (ši terminą straipsnyje vartojame paraleliai su cirkuliacijos terminu) tradiciškai tapatinama su platinimu – leidinių reklama, propagavimu, viešiniu, skelbimu. Apytaka čia suprantama kaip leidinių cirkuliacija, apimanti įsigijimą,

1 Terminas pavartotas studijoje ir šaltinio publikacijoje: PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas mokslinės informacijos gniaužtuose, 1803–1832*. Vilnius, 2022, p. 7.

katalogavimą, saugojimą, vartojimą. Kitaip tariant, apytaka apima periodinių leidinių funkcionavimą po išspausdinimo, mokslinės informacijos kaitą, mokslinę komunikaciją. Aptariamą reiškinį galima apibūdinti talpiu periodikos „socialinio gyvenimo“ terminu. Apytaka yra sudedamoji „periodikos kultūros“ dalis, mokslinės kūrybos ir leidybos tęsinys. Visų išvardytų periodikos funkcionavimo aspektų šiame straipsnyje nepavyks aprėpti, tad susitelkiama į periodikos cirkuliacijos klausimus: kaip mokslinė periodika iš užsienio pasiekdavo Lietuvos akademinę bendruomenę, kokie buvo poreikiai, kaip ji buvo komplektuojama. Svarbūs ir kontekstiniai dalykai: periodikos apytaka tarp akademijų ir universitetų, mokslininkų informacinė elgsena, leidinių saugojimo kultūra. Tyrimo objektas apima ne tik mokslinę periodiką siauresniąja (šiuolaikine) jos supratimo prasme, bet ir mokslinio pobūdžio tęstinius (akademijų ir mokslo draugijų darbai) bei populiarinimo leidinius, nes ribos tarp jų XIX a. pirmojoje pusėje nebuvo nusistovėjusios.

IŠTIRTUMAS

Mokslinės periodikos apytaka kaip kompleksinis XIX a. pirmosios pusės reiškinys Lietuvoje nesulaukė idėmesnio tyrinėtojų žvilgsnio. Apie periodikos komplektavimo Vilniaus universiteto bibliotekoje (VUB) problemas užsimena Michałas Brenszteinas². Nagrinėti mokslinės periodikos sklaidos aspektai gamtos mokslų žinių populiarinimo kontekste³, aptarti komunikacijos „mokslas – mokslui“ klausimai, skirti VU dėstytojų mokslinės literatūros užsakymams ir ryšiams su knyginkais⁴. Informacijos apie mokslinės periodikos įsigijimus esama publikuotose dovanų VUB⁵ ir VU⁶ knygose. Danutė

- 2 Aleksandras Bohatkevičius rūpinasi periodikos lenkų kalba (Dziennik Warszawski, Śmieszka „oprócz chyba jakiej Muchy lub Motyla Warszawskiego“) įsigijimu 1828 m. vasarą naudodamasis „direktoriaus nebuvimu“, BRENSZTEJN, Michał. *Biblijoteka Uniwersytecka w Wilnie do roku 1832-go*. Wilno, 1922, p. 82. Perfrazuojant J. Lelevelį, bibliotekoje buvo „puikus akademijų ir mokslo draugijų publikacijų (*akty, memoires*) ir „filosofinių transakcijų“ rinkinys“, ten pat, p. 63.
- 3 PRAŠMANTAITĖ, Aldona. *Vilniaus universitetas ir visuomenė 1803–1832 metais. Gamtos mokslų populiarinimas*. Vilnius, 1992.
- 4 PACEVIČIUS, Arvydas. Mokslinė komunikacija Vilniaus universitete 1823–1832 metais. Iš *Vilniaus universitetas: tradicijų tąsa, pertrūkiai ir išradimai*. Vilnius, 2018, p. 27–55.
- 5 Dovanų knygos perrašas ir vertimas. Iš PACEVIČIUS, Arvydas (sud.). *Pamirštoji mecenatystė. Dovanų Vilniaus universiteto bibliotekai knyga, 1792–1832*. Vilnius, 2010, p. 16–159.
- 6 Mokslo draugijų ir asmenų dovanos Vilniaus universitetui, atiduodamos bibliotekai nuo 1820 m. sausio 15 dienos. Iš PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 203–428.

Kastanauskaitė pristatė VUB 1824–1832 m. prenumeruojamos periodikos, skirstytos į mokslinius žurnalus, laikraščius ir literatūrinius almanachus, sąrašus⁷. Apie Vilniaus astronominės observatorijos bibliotekos komplektavimą, apėmusį ir periodinius leidinius, yra rašiusi Stasė Matulaitytė⁸. Periodinių leidinių, tarp jų *Journal des Sçavans*, *Philosophical Transactions*, *Giornale de Letterati*, *Acta Eruditorum*, paveldą VUB yra pristačiusi Virginija Galvanauskaitė⁹. Ji identifiko 60 pavadinimų (vokiečių kalba 36, lenkų 12, lotynų 6, prancūzų 4, italų 1, anglų 1) periodinius leidinius ir iškelė klausimą apie periodikos ir tęstinio leidinio ribas XVII–XVIII amžiuje¹⁰. Mokslinio straipsnio kilmę mokslinės periodikos raidos kontekste yra nagrinėjęs Alvydas Samėnas¹¹. Jis nurodė mokslinių žurnalų leidimo reguliarumą ir greitį, akcentavo jų mokslinę-komunikacinę funkciją, referatinių mokslinių žurnalų, kurių 1780–1790 m. priskaičiuojama 42 pavadinimai¹², atsiradimo svarbą. Nagrinėtas mokslinės periodikos užuomazgų LDK klausimas nurodant, kad pirmuoju mokslo populiarinimo leidiniu laikytinas Lietuvos kurjerio priedas „Literatūros žinios“ (*Wiadomości literackie*, 1760–1763)¹³. Periodinių leidinių represinę cenzūrą ir „juodąją rinką“ yra ap-

- 7 KASTANAUSKAITĖ, Danutė. *Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos rankraštiniai ir spausdinti katalogai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1990, p. 47, nr. 9. Nurodoma, kad užsienio ir vietiniai periodiniai leidiniai VUB buvo gaunami per Maskvą, Lietuvos pašto keliu ir iš Gliuksbergo spaustuvs.
- 8 *Astronomisches Jahrbuch, Nautical Almanach, Connaissance de Temps* siuntė Johanas Eler-tas Bode, leidinius pristatydavo pirkliai Janas Kaminskis, Frederykas Moritzas Vilniuje, knygininkai Klostermanas ir Grefė Sankt Peterburge, Leopoldas Vosas Leipcige, MATU-LAITYTĖ, Stasė. Knygų prekyba – senosios Vilniaus universiteto observatorijos bibliotekos komplektavimo šaltinis. *Knygotyra*, 1994, t. 21 (28), p. 21–22. Taip pat žr. apie Astrono-mijos observatorijos bibliotekos, kurioje būta periodinių leidinių, sudėtį: MATULAITYTĖ, Stasė. *Senoji Vilniaus universiteto astronomijos observatorija ir jos biblioteka*. Vilnius, 2004, p. 231–251.
- 9 GALVANAUSKAITĖ, Virginija. Senieji XVII–XVIII a. periodiniai leidiniai Vilniaus uni-versiteto bibliotekoje. Iš *Bibliotekos metraštis 1995*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997, p. 61–64.
- 10 Periodiniai leidiniai (*journal, magazin*) išore bei turiniu mažai kuo skyrėsi nuo XVII–XVIII a. knygų; dominavo tęstinio leidinio bruožai: nenumatyta leidimo trukmė, ištisinė ir metinė numeracija, pastovi redakcija, vienoda grafinė išvaizda, žr. ten pat, p. 61–62.
- 11 SAMĖNAS, Alvydas. Mokslinio straipsnio atsiradimas ir vystymasis XVII–XVIII amž[iuje]. *Knygotyra*, 1975, t. 5 (12), p. 145–153.
- 12 Ten pat, p. 152.
- 13 JAKUBĖNAS, Regina. Początki i sytuacja prasy w Europie i w Rzeczpospolitej Obojga Narodów. Iš *Senoji Lietuvos literatūra*, 2006, t. 20, p. 182–184; JAKUBĖNAS, Regina; NARBUTAS, Sigitas. Periodinės spaudos atsiradimas: Pranciškus Paprockis, *Lietuvos kurjeris* ir *Literatūros žinios*. Iš *Senosios Lietuvos literatūra, 1253–1795*. Sudarė Sigitas Narbutas.

taręs savo darbuose šio straipsnio autorius¹⁴. Ligšioliniuose tyrimuose nebuvo keltas klausimas apie mokslinės ir populiariosios periodikos ribas, tačiau pateiktos išvalgos, papildytos archyvinių šaltinių duomenimis, sudaro pagrindą sistemingesnei aptariamo klausimo analizei. Aukštesnis jos lygmuo būtų mokslinės komunikacijos modelio XIX a. pirmosios pusės Lietuvoje rekonstrukcija.

TEORIJA IR METODOLOGIJA

Tyrinėjant mokslinę periodiką aktualios išvalgos apie mokslo idėjų ir žinių mobilumą erdvėje ir laike. Roberto Darntono knygos komunikacijos ciklo modelį¹⁵ naudingai papildė mokslinių idėjų judumo ir žinių perkėlimo (transfero) teorija¹⁶. Ji leidžia svarstyti ne tik apie Vėlyvosios apšvietos mokslo periodikos kultūrą, bet ir užčiuopti jos raišką vėlesniais amžiais, įskaitant XXI a. Svarbios išvalgos apie aptariamą spaudą kaip daugiafunkčę mediją, perduodančią naujas mokslo žinias. „Svarbiausia yra pažintinė funkcija, kuri įgyvendinama perteikiant gavėjui tam tikrą kiekį mokslinių žinių. Mažesniu mastu ji taip pat atlieka metodologinę, ideologinę ir net estetinę funkcijas.“¹⁷ Mėginant periodiką apibrėžti aktuali periodinio leidinio samprata – tai „leidinys tuo pačiu pavadinimu, naujo turinio, vienodai apipavidalintas, numeruotas arba datuotas, paprastai vienodo formato ir apimties, reguliariai išeinantis“¹⁸. Šis universalus apibrėžimas, orientuotas į formą, iš esmės tinka ir serialiniams leidiniams¹⁹. O mokslinės periodikos atveju svarbūs turinio „moksliškumo“ ir

Vilnius, 2011, p. 298–304. Atsižvelgiant į *Wiadomości literackie* turinį, mažai ką bendra turintį su literatūra, taip pat į tai, kad Vilniaus universitete XIX a. pradžioje vykę moksliniai posėdžiai buvo vadinami „literatūros posėdžiais“ (*posiedzenia literackie*), šio leidinio aktualesnis pavadinimas būtų *Mokslo žinios*.

14 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 84–85.

15 DARNTON, Robert. „What is the history of books?“ Revisited. *Modern Intellectual History*, 2007, t. 4 (3), p. 495–508.

16 HERFELD, Catherine; LISCIANDRA, Chiara. Knowledge transfer and its contexts. *Studies in History and Philosophy of Science*, 2019, vol. 77, p. 1–10.

17 IMANŠKA, Iwona. *Druk jako wielofunkcyjny środek przekazu w czasach saskich*. Toruń, 2000, p. 132.

18 *Knygotyra*. Vadovėlis. Red. Domas Kaunas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 381.

19 MACEVIČIŪTĖ, Elena. Šiuolaikiniai mokslo serialiniai leidiniai: struktūra ir funkcijos. *Knygotyra*, 2000, t. 36, p. 212–219. Pagal šiuolaikinę klasifikaciją Lietuvoje serialinius leidinius sudaro laikraščiai ir garsiniai žurnalai (mokslinių neuzregistruota), tęstiniai leidiniai (75 vnt.), žurnalai (36), iš viso 111 mokslinių serialinių leidinių.

paskirties parametrai. Moksliniuose žurnaluose tyrėjų ar profesionalų, kurie yra savo srities ekspertai, parašyti straipsniai yra recenzuojami, skelbia tyrimų rezultatus ir yra skirti mokslininkams²⁰. Kitaip tariant, dabartiniu supratimu, mokslinę periodiką nuo likusios periodikos, įskaitant mokslo populiarinimą, skiria darbų recenzavimas ir greitas (operatyvus) tyrimų rezultatų skelbimas. Kokia situacija buvo XIX a. pradžioje?

MOKSLINĖS PERIODIKOS SAMPRATA XIX A.

Mokslinė periodinė spauda XIX a. tebeieškojo savo nišos besiformuojančioje modernioje žinijos sistemoje ir bibliografinėje klasifikacijoje. Europoje „XVIII a. žurnalai vis labiau diferencijavosi. Apie 1800 m. pagrindinė jų struktūra iš esmės įgavo galutinį pavidalą tiek turinio požiūriu – kaip universalūs, daugiadalykiai ar specializuoti žurnalai, tiek tipologijos požiūriu – kaip apžvalginiai ar periodiniai leidiniai su moksliniais, populiariaisiais, filosofiniais ar feljetoniniais straipsniais.“²¹ Tačiau mokslinės periodikos samprata Lietuvoje kelią skynėsi sunkiai. *Vilniaus farmacijos darbuose (Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński)*, kurie laikomi pirmuoju moksliniu farmacijai skirtu periodiniu leidiniu lenkų kalba, 1820 m. matome paantraštę „periodinis leidinys“ (*Pismo periodyczne*)²². Panašiu laiku periodikos terminas atsiranda oficialioje VU dokumentacijoje. Maždaug 1813 m. pradėtoje pildyti „Dovanų Vilniaus universiteto bibliotekai knygoje“ pirmą kartą periodinio leidinio terminas pavartotas apibūdinant 1807 m. medicinos daktaro Endriu Dankano jaunesniojo (Andrew Duncan jun.) dovanotus veikalus (lenk. *dzieło periodyczne, pismo periodyczne*)²³. 1822 m. vasario 18 d. bibliotekininkas Aleksandras Viktoras Bohatkevičius „Dovanų knygoje“ pažymėjo: „Išvardytus sąrašė 1820 ir 1821 m. krašto ir už-

20 Mokslinių arba recenzuojamų žurnalų straipsnius rašo mokslininkai arba specialistai, kurie yra savo srities ekspertai. Tikslųjų mokslų ir socialinių mokslų srityse juose dažnai skelbiami mokslinių tyrimų rezultatai.

21 FEATHER, John. Journals, Newspapers, and Gazettes. Great Britain. In KORS, Alan Charles (ed.). *Encyclopedia of the Enlightenment*. Oxford University Press, 2005 (published online). DOI:10.1093/acref/9780195104301.001.0001

22 *Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński: pismo peryodyczne*. Przez członków Wydziału Farmaceutycznego w Towarzystwie Medycznym Cesarskiem Wileńskiem B. Gryzera, J. Gutta, M. Macewicz [et al.] wydawane, Wilno: Wydział Farmaceutyczny w Towarzystwie Medycznym Cesarskim, 1820–1822.

23 Tai nuo 1739 m. leidžiamas škotų žurnalas (*The Edinburgh Review*) ir nuo 1800 m. ejęs *Ūkio žurnalas (The Farmer's magazine)*, žr. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 24.

sienio periodinius leidinius priėmiau į universiteto biblioteką.²⁴ 1829 m. VUB Dienyne jau matome terminą „mokslinis žurnalas“ (*czasopismo naukowe*), skirtą 1828 m. išleistam *Osolinskių viešosios bibliotekos moksliniam žurnalui*.²⁵ Tačiau VUB ataskaitose periodikos terminas atsiranda tik 1831 m. ir ženklina galutinį šio tipo leidinių atskyrimą bibliotekinėje klasifikacijoje²⁶. Šis atskyrimas susijęs tiek su praktiniais darbais kuriant sisteminių VUB katalogą, tiek su bibliografijos ir apskritai mokslo apie knygą pažanga. Joachimas Lelevelis *Dvejete bibliografinių knygų* skiria tęstinius mokslo darbus (*Akta uczone, Mémoiry*) ir žurnalistinius (*Journalistyka*) darbus²⁷. Tarp pirmųjų matome *Miscellanea Berolinensia* (1710), *Philosophical Transactions* (1752–1776), *Commentationes Göttingenses* (1770–1789); žurnalistikai priskirti *Algemeine Litteratur Zeitung* (Halės, Jėnos ir Leipcigo komplektai), *Journal für Deutschland* (1815–1824), Augusto Schlözerio *Staats-Anzeigen* Bd. 1–8, *Berlinische Monatschrift* (1783–1796) ir kt. Taigi žurnalistikai priskirti periodiniai ir nebūtinai populiarieji leidiniai, o skirtis tarp mokslinės ir populiariosios periodikos nėra paaiškinta. A. V. Bohatkevičius *Veikale apie visuotinę bibliografiją (Rzecz o bibliografiji powszechney*, 1830) išskiria mokslinę periodiką ir nurodo, kad, „pagal Heumanną²⁸, periodiniai leidiniai yra geriausia priemonė sužinoti apie knygų ir mokslo darbų privalumus“²⁹, vardija

- 24 Wyrażone tu pod numerami pisma periodyczne, krajowe i zagraniczne, ze dwu lat 1820 i 1821, do Biblioteki Uniwersyteckiej dnia 18 m[iesiaca] Lutego r. 1822 przyjąłem W. A. Bohatkiewicz pomocnik w Bibliotece, źr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 257.
- 25 1829 m. sausio 4 d. iš Osolinskių bibliotekos Lvove direktoriaus kun. Franciczeko Siarczyńskio įsigytas *Viešosios Osolinskių bibliotekos mokslinis žurnalas (Czasopism Naukowy Księgozbioru Publicznego imienia Ossolińskich)*, źr. *Dziennik rozmaitych Czynności BIBLIOTEKI Uniwersytetu Imperatorskiego Wileńskiego*. Xięga 2ga. Od dnia 31. Marca 1823 roku. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA), f. 721, ap. 2, b. 74, lap. 39v.
- 26 Wiadomość do Raportu rocznego o tem co przybyło do Biblioteki Uniwersytetu i co ubyło z niey od 1 Listopada r. 1830 do 1 Października r. 1831 [A. Jocherio ranka, be datos], VUB RS, F2-KC489, lap. 164r.
- 27 LELEWELIS, Joachimus. *Dvejetas bibliografinių knygų*. Iš lenkų kalbos vertė Aldona Baliulienė. T. 2. Vilnius: Versus Aureus, 2015, p. 406–407. Sprendžiant iš išvardytų leidinių Lelevelis terminu „žurnalistika“ (*Journalistyka*) įvardijo periodinę spaudą, priskirdamas jai humanitarinių mokslų leidinius, kuriai tikrų žurnalo, laikraščio, dienraščio, savaitraščio ir t. t. terminas; lenk. *czasopismo* – tęstinis leidinys, periodiškai leidžiamas nekeičiamais pavadinimais, nuolat numeruojamas ir turintis pastovų maketą.
- 28 Christoph August Heumann (1681–1764) – istorikas, Getingeno universiteto profesorius. VUB yra išlikusi jo knyga *Conspectus reipublicae litterariae sive via ad historiam litteraria* (Hanoveris, 1733), Bibliotheca Academiae Vilmensis, BAV 52.6.2.
- 29 „Nie bez słuszney przyczyny uważa Heumann pisma periodyczne za naylepszy środek do poznawania zalet xiąg i prac naukowych“, źr. BOHATKIEWICZIUS, Aleksandras Wiktoras.

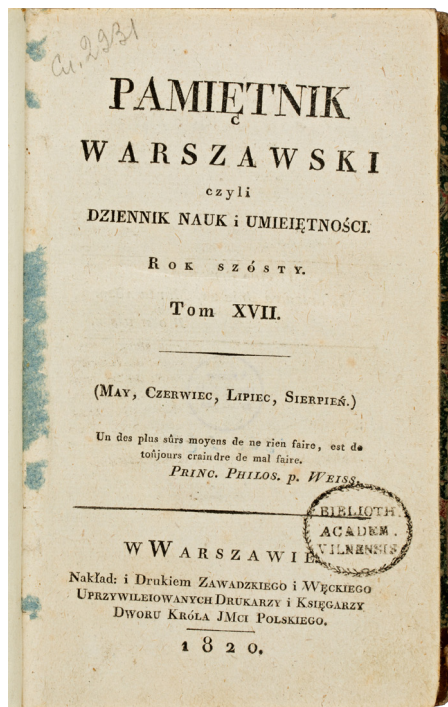
pavadinimus nuo pirmųjų leidinių Vakarų Europoje³⁰. Šioje sampratoje akcentuojamas informavimas apie mokslinius darbus ir populiarinimas, o ne naujų mokslo žinių skelbimas straipsnių pavidalu. Beje, netgi minėtame gana moksliskame leidinyje *Vilniaus farmacijos darbai* jo leidėjai pabrėžė supažindinimo ir populiarinimo funkciją: „Periodiniai leidiniai arba tarpininkauja mokslininkams perduodant vienas kitam naujas išvalgas, pastebėjimus ir išradimus, arba tik skelbia įprastas ir visuotinai priimtinas naujienas, arba, galiausiai, derina abu tikslus. Rinkdamiesi medžiagą, labiau laikysimės antrojo tikslo.“³¹ Taigi, nusvėrė siekimas skelbti įprastas mokslo naujienas, o ne pristatyti naujus tyrimų rezultatus. Beje, *Vilniaus farmacijos darbai* buvo skirti pradedantiems vaistininkams, tad tokia mokslinės komunikacijos strategija suprantama. Apskritai mokslinės periodikos sampratos XIX a. pradžioje turinys įvairavo, dažniausiai ji buvo tapatinama su mokslo populiarinimu, nukreiptu į visuomenės švietimą.

PERIODIKOS FONDAS

Nepaisant vyravusios „populiariosios“ mokslo sampratos, mokslinės periodikos fondas Vilniaus universiteto bibliotekoje nuolat augo. Koks jame buvo bendras leidinių (tomų) skaičius, nėra aišku. Kasmet biblioteka gaudavo nuo 15 iki 40 periodikos rinkinių, taigi vidutiniškai papildydavo 30 vnt. (įrišimų). 1822 m. vasario 18 d. A. V. Bohatkevičius priėmė į VU biblioteką 19 „krašto [krajowe] ir užsienio periodikos“, leistos 1820–1821 m., komplektų³², tarp jų *Dziennik Wileński*, *Jenaische allgemeine-literatur zeitung*³³, *Medicinis-*

Veikalas apie visuotinę bibliografiją. Parengė Alma Braziūnienė, Aušra Navickienė, Sonda Rankelienė. Vilnius: VU leidykla, 2004, p. 124, 177.

- 30 *Journal des Sçavans* 1665 m. Prancūzijoje, *Giornale de Leterati* 1668 m. Italijoje, *Acta Eruditorum* 1682 m. Vokietijoje, *Weekly Memorials for the Ingenious* 1682 m. Anglijoje, *Nouvelles de la République des lettres par Pierre Bayle* 1684 m. Nyderlanduose, žr. BOHATKIEWICZIUS, Aleksandras Wiktoras. *Veikalas*, p. 124.
- 31 Pisma periodyczne, albo służą za pośrednictwo do wzajemnego między uczonymi udzielenia nowych postrzeżeń, uwag i wynalazków, albo ogłaszają tyłko zwyczajniejsze i powszechniej przyjęte wiadomości, albo naostatek łączą te obadwa zamiary...W wyborze materiji więcej stosować się będziemy do zamiaru drugiego, cit. iš *Wstęp, Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński*, 1820, t. 1, nr. 1, p. 1.
- 32 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 254–257.
- 33 *Jenaische Allgemeine Literatur-Zeitung*, 1804–1827. Laikraštis pradėtas leisti Goethe'ės iniciatyva, jį redagavo filologas Heinrichas Karlas Abrahamas Eichstädtas, ėjo 1804–1841 m. lygiagrečiai su *Allgemeine Literatur-Zeitung* (leistas Halėje), publikavo straipsnius iš medicinos, antropologijos ir gamtos mokslų sričių, o *Hallesche Zeitung* liko ištikimas Kanto filosofijai.

1 ILIISTR. 1822 m. vasario 18 d. Vilniaus universiteto bibliotekoje (VUB) gauto mokslo žurnalo *Pamiętnik Warszawski* (Warszawa, t. XVII, 1820) antraštinis lapas. Saugomas VUB.

chirurgische zeitung (leistas Leipcige 1790–1839), *Pamiętnik Warszawski* (1 iliustr.)³⁴, *Journal des Savans* z r. 1820³⁵ (paskutinių dviejų svarbių mokslinės komunikacijos požiūriu žurnalų nebematome 1823 m. periodikos sąrašė³⁶). Griežčiau iš bendro periodikos srauto buvo atskiriami laikraščiai, o populiarioji ir mokslinė periodika – dažniausiai tai buvo žurnalai – apskaitomi atskirai. Pavyzdžiui, 1831 m. VUB iš prenumeratos gavo „6 metinius laikraščių

- 34 *Pamiętnik Warszawski: czyli Dziennik Nauk i Umiejętności*, 1815–1823 – mokslo ir literatūros mėnraštis, susijęs su Mokslo bičiulių draugija (*Towarzystwo Przyjaciół Nauk*), leistas Varšuvoje, redaguotas Felikso Bentkowskio ir kt. BAV KA, įrišimas marmurinis originalus. VUB BAV 58.8a.1.
- 35 *Journal des Savans*, leistas 1665–1933. Mokslininkų žurnalas (dar *Journal des sçavans; Journal des savants*) – vienas seniausių akademinių humanitarinės pakraipos žurnalų Europoje, įsteigtas Deniso de Sallo 1665 m. Pirmas 12 puslapių brošiūros pavidalo numeris išleistas keli mėnesiai prieš pasirodant 1665 m. kovo 6 d. *Karališkosios draugijos filosofiniams svarstymams* (*Philosophical Transactions of the Royal Society*). Žurnalas nebebuvo leidžiamas vykstant Prancūzijos revoliucijai, atnaujintas 1816 m. kaip *Journal des savants*.
- 36 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 278–281.

komplektus ir 32 tomus [periodinių leidinių], papildžiusių esamą krašto ir užsienio žurnalų rinkinį³⁷. Iš viso tais metais VUB gavo 1 428 tomus (įrašimus) leidinių, tarp jų 1 118 tomų, kuriuos testamentu užrašė buvęs rektorius Janas Sniadeckis; iš bendro gautų 1 428 tomų skaičiaus Adomas Jocheris periodikai priskyrė 136 tomus, taigi jie sudarė apie 10 proc. leidinių³⁸.

Deja, tiek bendro, tiek universiteto padaliniuose³⁹ sukaupto periodikos fondo katalogas ar vientisas sąrašas nėra žinomas, todėl apie jo sudėtį galima spręsti remiantis pavieniais archyviniais šaltiniais bei išlikusiais leidiniais. Periodikos rinkinyje turėjo vyrauti prenumeruojami publicistinio, visuomeninio, mokslo populiarinimo pobūdžio leidiniai, tarp jų nuolat skaitomi *Lietuvos kurjeris*, *Vilniaus literatūrinis laikraštis*, *Varšuvos karališkosios mokslų draugijos metraštis* ir kt.⁴⁰ Periodiniais leidiniais naudotasi atskiroje periodinių leidinių skaitykloje, kurią 1822–1823 m. prižiūrėjo ponas Urniežius, metų pabaigoje atiduodavęs į bendrus fondus nebeaktualius laikraščius ir žurnalus⁴¹. Skaityklos tvarka buvo griežtai reglamentuojama, ypač po filomatų-filaretų procesų ir 1823 m. bylos

37 Wiadomość do Raportu rocznego o tem co przybyło do Biblioteki Uniwersytetu i co ubyło z niey od 1 Listopada r. 1830 do 1 Pazdziernika r. 1831 [A. Jocherio ranka, be datos], VUB RS, F2-KC489, lap. 164r.

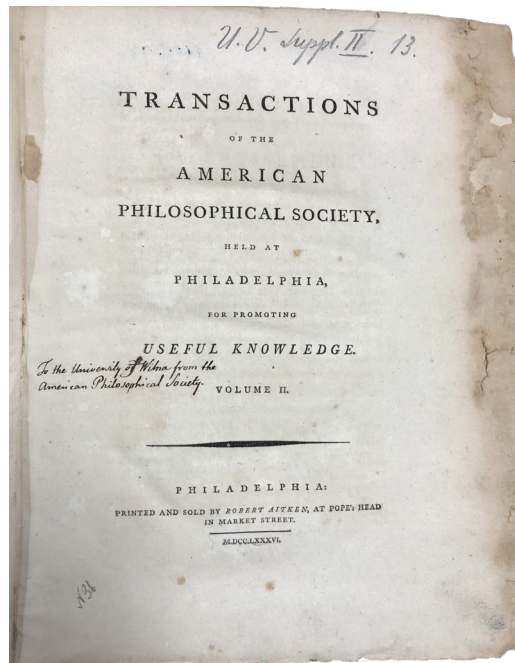
38 Wiadomość do Raportu rocznego 1831, VUB RS, F2-KC489, lap. 164r. Plg. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 57, kur šie leidiniai buvo priskirti periodikai. Atlikus nuodugnesnę šaltinių analizę paaiškėjo, kad A. Jocheris pateikė ne periodikos, o visų 1831 m. gautų leidinių dalykinę klasifikaciją: 338 tomai priskirti matematikai, 279 – vaizduojamiesiems menams, 163 – istorijai, 158 – gamtos mokslams, 136 – įvairenybėms, daugiausia periodikai, 66 – gamtos istorijai, 58 – politikai, 54 – filosofijai, 45 – ekonomikai ir amatams, 37 – filologijai, 30 – antikinėi literatūrai, 19 – teisei, 19 – mokslo ir meno istorijai, 10 – medicinai, 7 – teologijai, 7 – pedagogikai, paskutiniai 2 tomai – tai atlasai.

39 Vilniaus astronominėje observatorijoje prieš universiteto uždarymą buvo ne tik 60 tomų rankraštinių Astronominių stebėjimų Kaune ir Vilniuje užrašų knygelių (*Cahiers des observations astronomiques*, 1771–1824), bet ir Johanno Elerto Bode (1747–1826) Berlyne leisto Astronomijos metraščio (*Astronomisches Jahrbuch*, 1776–1827) 51 tomas, taip pat 88 tomai *Connaissance de Temps* (Paris, 1742–1826), 26 tomai *The Nautical Almanac* (London, leidimo metai nepažymėti), 42 tomai *Ephemerides Astronomicae* (Vindobonae, 1757–1806), 12 tomų *Monatliche Correspondenz zur Beförderung der Erd-und Himmelskunde* (Gotha, 1808–1813), *Regestr Książek w Obserwatorium Cesarskiego Wileńskiego Uniwersytetu*, apie 1828, VUB RS, F2-KC330, lap. 29r–31v. Dėkoju dr. Veronikai Girininkaitėi už šią nuorodą.

40 Kurier Litewski, Gazeta Literacka Wileńska, Pamiętnik Warszawski, *Pamirštoji mecenatystė*, p. 193–194.

41 Dziennik rozmaitych czynności Biblioteki Uniwersytetu Imperatorskiego Wileńskiego. Xiega 2ga. Od dnia 31. Marca 1823 roku. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 74, lap. 4.

2 ILIUSTR. Amerikos filosofų draugijos Vilniaus universitetui dovanoto žurnalo *Transactions of the American Philosophical Society* (Philadelphia, vol. II, 1786) antraštinis lapas su dovanojimo įrašu. Saugomas VUB.

apie knygų vagystę⁴². 1823 m. rugsėjo 18 d. VU Tarybos nurodymu VUB prefektas parengė ir pristatė Naudojimosi periodiniais leidiniais Vilniaus universiteto bibliotekos skaitykloje taisyklės⁴³. Bent dalis mokslinių periodinių, ypač tęstinių, leidinių buvo įtraukta į bendrąjį abėcėlinį VUB katalogą⁴⁴.

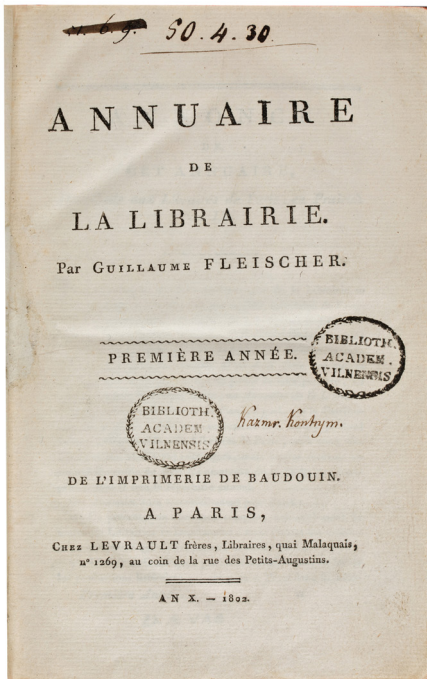
Planuodamas pirkimus, K. Kontrimas 1818 m. sudarė bibliotekoje esančių darbų, kuriuos išleido mokslo draugijos ir akademijos, sąrašą⁴⁵. Jame suregis-

42 PACEVIČIUS, Arvydas. Nusikaltimo anatomija: nebaigta XIX amžiaus byla apie knygų vagystę iš Vilniaus universiteto bibliotekos. *Knygotyra*, 2008, t. 51, p. 249.

43 Dzieńnik rozmaitych czynności Biblioteki, lap. 4v.

44 Pavyzdžiui, *Annales des Arts et Manufactures*. Mémoires Technologiques par J. N. Barbier-Vémars. 1815, t. 1, nr. 1–3, žr. Librorum Academiae Caesareae Vilmensis Indices, 1810, vol. 1, lap. 11, šifras Medici 64.3.4; Bibliotheque physico-économique instructive et amusante par Antoine Augustin Parmentier et Nicolas Deyeux, 1782–96, t. 1–24, ten pat, lap. 497, šifras Medici 64.8.7.

45 Akta akademickie i towarzystw uczonych które są w Bibliotece, prieš 1818 m. birželio 10 d., VUB RS, F2-KC 490, lap. 9–10. Pavyzdžiui, *Nouveau Mémoires de l'académie de Berlin, année 1770–86*, 17 vol.; *Mémoires de l'Académie de Turin année 1784–89*, voll. 4.

3 ILIISTR. VUB bibliotekininko Kazimiero Kontrimo knygos *Annuaire de la librairie par Guillaume Fleischer* (Paris, 1802) iš asmeninės kolekcijos antraštinis lapas su nuosavybės įrašu. Saugoma VUB.

truoti 27 periodiniai ir tęstiniai veikalai, iš jų 8 leidžiami Sankt Peterburge ir Maskvoje, dauguma daugiatomiai. Tarp jų matome *Nouveau Mémoires del'académie de Berlin* (17 tomų, 1770–1786), *Mémoires del'Académie de Turin* (6 tomai, 1784–1789; 1805–1808), *Acta Academiae Moguntinae* (4 tomai, 1778–1785), *Acta Nova Societatis Jenensis* (1 tomas, 1806) ir kt. Tarp šių darbų buvo ir filologijos srities leidinių – pavyzdžiui, *Commentarii Societatis Philologicae Lipsiensis* (4 tomai, 1801–1804). Pažymėtinas *Transactions of the American Philosophical Society, Philadelphia* (6 tomai, 1786–1804). Išlikusiame VUB egzemplioriuje yra įrašas „Vilniaus universitetui nuo Amerikos filosofų draugijos“ (*To the University of Wilna from the American Philosophical Society*) (2 iliustr.).

K. Kontrimo sudarytas periodikos sąrašas rodo, kad VU bibliotekininkai gerai orientavosi mokslinės periodikos rinkoje, rėmėsi aktualiais knyginkystei skirtais darbais (K. Kontrimas asmeniniame knygų rinkinyje turėjo aktualų Paryžiaus knygynų žinyną⁴⁶, 3 iliustr.). Kita vertus, tęstiniai ir periodiniai

⁴⁶ *Annuaire de la librairie* par Guillaume Fleischer. Paris, 1802.

mokslo leidiniai buvo „senstelėję“, dauguma išspausdinti XVIII a. ir XIX a. pradžioje. Matyt, tai davė impulsą susirūpinti skurdžiu mokslinės periodikos rinkiniu. Prof. Andrius Sniadeckis 1818 m. VU vadovybei pateikė tokią nuomonę: 1. biblioteka neturi garsiausių Europoje mokslinių draugijų tęstinių mokslo darbų (*pamiėtniki*) arba turi ne visus ar defektuotus egzempliorius. Todėl išgytini Londone leidžiami *Philosophical transactions*, taip pat *Memoires de l'Academie des Sciences*, *Memoires de l'Institut de France*, *Memoires de l'Academie de Berlin* ir kt.; 2. vietoj mokslo darbų originalo kalba bibliotekoje vyrauja mokslo veikalų vertimai į lenkų ir kitas kalbas; 3. tęstiniai ir periodiniai mokslo darbai (*dzienniki i pamiėtniki*) nėra sukomplektuoti ir dažniausiai defektuoti. Pabaigoje pateikiamas išgytinių leidinių sąrašas ir rekomendacija ištaisyti *bibliotekos luošumą*: „tikėdamiesi, kad ateityje universitetas visomis jėgomis stengsis ištaisyti savo bibliotekos luošumą, turime garbės pristatyti svarbiausių knygų katalogą, kurį padalinome į naujų ir senų knygų skyrius todėl, kad pirmųjų reikia kuo skubiau dėl mokymo programų įgyvendinimo, o antrosios yra kiekvienos bibliotekos puošmena ir turtas“⁴⁷. Taigi, periodikos rinkinys išaugo ne tik pildant jį naujais leidiniais bendrąja tvarka, bet ir „spaudžiant“ nepatenkintiems turimais informacijos ištekliais akademinės bendruomenės nariams. Jų pasisakymai rodo, kad Vilniuje buvo suvokta nuolat auganti mokslinės periodikos ir operatyvaus jos pristatymo svarba.

KOMPLEKTAVIMO STRATEGIJOS

Į profesorių pageidavimus buvo atsižvelgta, nes 1822 m. pabaigoje buvo sudarytas išpūdingas išgytų periodinių ir tęstinių leidinių sąrašas, apimantis 27 pavadinimų veikalus (daugelis jų daugiatomiai). Tarp jų: *Bibliothèque physico-economique* (56 tomai, kainavo 258 frankus), *Annales de Chimie* (t. 69–96, 222 frankai), *Journal Universel des Sciences medicales* (1816–1819, iš viso 14 tomų, kainavo 38 rublius), *Annales des Arts* (60 tomų, kainavo 388 frankus), *Bibliographie de la France* (8 tomai, kainavo 56 rub.), *Mémoires des Muséum d'histoire naturelle* (4 tomai, 12 rub.), *Beiträgen zur Kunde Preussens* (18 tomų, 13 rub.), *Medicinische Jahrbücher d. K. K. Oesterreichischen Staates* (16 rub.), *Journal des Scavant* ir kt.⁴⁸ Periodinių leidinių spragos bibliotekoje buvo pildomos gaunant dovanų, plečiant ryšius su knygų prekeiviais, taikant

47 Zacharyasz Niemczewski Dziekan do Rady Imperatorskiego Wileńskiego Uniwersytetu, 1818 Kwietnia 1 Dnia, VUB RS, F2-KC490, lap. 77–78.

48 Pisma naukowe, LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 152r-v.

konkurencingą kainodarą, naudojantis keliaujančių „akademikų“ paslaugomis. 1802 m. išvykęs tobulintis Steponas Stubelevičius prof. Juozapo Mickevičiaus prašymu Paryžiuje ieškojo, be kita ko, tęstinių darbų *Annales des Arts et Métiers* ir *Bibliothèque Physico-Économique*⁴⁹. Kaip matome iš anksčiau išvardyto 1822 m. sąrašo, jie buvo įsigyti – nors ir gerokai pavėluotai. VUB mokslinę periodiką dovanodavo Alma Mater garbės nariai, aprūpindavo mokslo draugijos ir akademijos. Minėtas *Transactions of the American Philosophical Society* primena laikus, kai Amerikos filosofų draugijos nariu nuo 1798 m. buvo Tado Kosciuškos bendražygis bei kraštietis (gimė netoli Lietuvos Brastos) Julijanas U. Nemcevičius (Niemcewicz), 1803 m. išrinktas Vilniaus universiteto garbės nariu. VUB 1807 m. sausio 7 d. gavo 6 tomus šios draugijos mokslinio periodinio leidinio *Transactions* greičiausiai tarpininkaujant J. U. Nemcevičiui⁵⁰. Tai buvo svari dovana, tapusi mokslinės informacijos kelrodžiu Vilniaus akademiinei bendruomenei. Apie dovanas pranešdavo *Dziennik Wileński*. 1819 m. kovo 15 d. nurodoma⁵¹, kad Krokuvos universiteto mokslo draugija⁵² atsiuntė savo *Metininko (Rocznik)* trejetą tomų, šį leidinį VU gaudavo ir vėliau (4 iliustr.)⁵³. Akademiinių draugijų dovanoti periodiniai ir tęstiniai leidiniai atsispindi dovanų Vilniaus universitetui⁵⁴ ir Vilniaus universiteto bibliotekai knygosė⁵⁵. Be aptartų komplektavimo būdų, svarbi buvo prenumerata. Universitetas paštu gaudavo periodinių leidinių iš Halės, Hamburgo, Jėnos, Leipcigo, Heidelbergo, Getingeno. Vien 1822 m. iš Anglijos ir Prancūzijos gauta 40 pavadinimų fizikos

49 BEAUVOIS, Daniel. *Wilno-polska stolica kulturalna zaboru rosyjskiego 1803–1832*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012, p. 227.

50 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 48, 65; *Pamirštoji mecenatystė*, p. 96.

51 *Dziennik Wileński*, 1820, t. 1, nr. 4, p. 494–495.

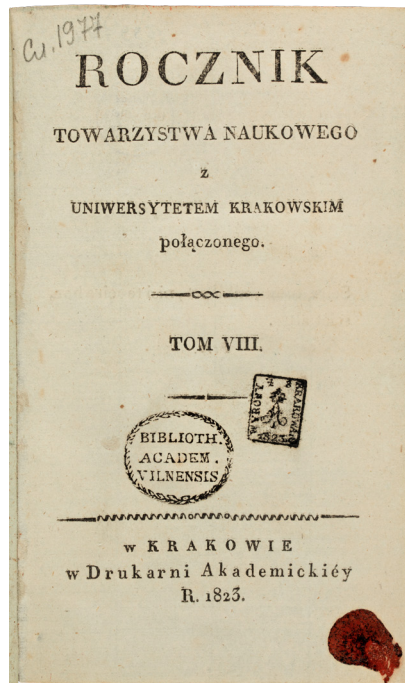
52 *Towarzystwo Naukowe Krakowskie*, veikė 1815–1872 m. Draugija įkurta bibliotekininiko, bibliografo, filologo Jurgio Bandtkės (Jerzy Samuel Bandtkie, 1768–1835), parėmus ir dalyvaujant tuometiniam Jogailaičių universiteto rektoriui teisininkui Valentinui Litvinskiui (Walenty Litwiński, 1778–1823).

53 Rocznik Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Krakowskim połączonego, leistas Krokuvoje 1817–1872 m. VU gaudavo šį leidinį reguliariai iki 1829 m., žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, nr. 105, 140, 476, 563, 571, 737, 797. BAV KA, įrišas pilko popieriaus. BAV 56.6.7.

54 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, nr. 133, 140, 313, 314, 404, 183, 484, 695 ir kt.

55 *Pamirštoji mecenatystė*, p. 90–91 (Turino ir Berlyno mokslų akademijų, Paryžiaus politechnikos mokyklos 1 804 dovanos); p. 96 (Peterburgo mokslų akademijos ir Amerikos filosofų draugijos 1 807 dovanos) ir kt.

4 ILIISTR. Krokuvos universite-
to mokslo draugijos dovanoto
žurnalo *Rocznik Towarzystwa
Naukowego z Uniwersytetem Kra-
kowskim połączonego* (Kra­
ków, t. VIII, 1823) antraštiniis lapas.
Saugomas VUB.

ir medicinos žurnalų⁵⁶. Kokius laikraščius ir žurnalus prenumeravo Vilniaus universitetas, sužinome iš išlikusių periodikos sąrašų⁵⁷. 1818 m. kovo 11 d. iš Vilniaus universiteto kanceliarijos bibliotekai buvo atiduoti 22 tomai prenumeruojamų laikraščių ir žurnalų, tarp jų 1816 ir 1817 m. leisti *Gazeta Austriacka*, *Gazeta Berlinska*, *Gazeta Korespondenta Warszawskiego*, *Gazeta Lwowska*, *Gazeta Poznanska*, *Gazeta Warszawska*, *Journal de Francfort*, *Korespondent Hamburski*, *Le Conservateur Impartial*, *Russkij Invalid*, *Severnaja Pošta*, *Zuschauer*⁵⁸. Taigi, vy-

⁵⁶ *Alma Mater Vilnensis*, 2012, p. 500.

⁵⁷ Prenumeruojamų periodinių ir tęstinių leidinių sąrašai: 1809, 1816–1817, LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 9, 149, 212; 1818, VUB F2-KC490, lap. 1–313; 1819–1821, LVIA, f. 721, ap. 2, b. 70, lap. 1–43; 1822–1826, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 72, lap. 95, 157, 175, 205, 222, 276, 406–413; 1825–1827, VUB F2-KC489, lap. 127, 128, 145; 1828–1829, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 75, lap. 63, 138; 1822–1831, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 73, lap. 1–4; 1830–1832 užsienio žurnalai (38 pavadinimai), 1832–1833 (37 pavadinimai), LVIA, f. 567, ap. 2, b. 3092, lap. 2–3, 31–32, 184; 1830–1832, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 76, lap. 1–17.

⁵⁸ Registr gazet oddanych z kancellaryi Uniwersytetu, 1818. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 212.

rauja visuomeniniai-politiniai leidiniai. O 1823 m. tarp prenumeruojamos periodikos (iš viso 18 pavadinimų)⁵⁹ jau matome ne tik populiarius visuomeninius laikraščius *Journal des Débats* ir *Staats-und Gelehrte Zeitung des Hamburgischer Correspondenten*, bet ir mokslinę periodiką: Christopho Wilhelmo Hufelando leistą praktinės medicinos žurnalą *Bibliothek der praktischen Heilkunde*; literatūrai, mokslui ir technikai bei žemės ūkiui skirtą Ženevoje leistą *Bibliothèque Universelle*⁶⁰; vokiečių literatūros ir mokslo žurnalus *Allgemeine Literatur-Zeitung*⁶¹, *Göttingische gelehrte anzeigen*⁶², *Heidelbergergische Jahrbücher der Litteratur*⁶³, *Isis oder encyclopädische Zeitung von Oken*⁶⁴, *Leipziger literatur zeitung*⁶⁵ ir kt.⁶⁶ Tiesa, 1823 m. išaugo visuomeninės ir populiarios mokslinės pe-

- 59 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 278–281, nr. 323–340.
- 60 *Bibliothèque Universelle* – akademinis žurnalas, skirtas plačiai auditorijai prancūziškai kalbančiose Europos šalyse, kurį leido grupė Ženevos mokslininkų (Marcas-Augustas Pictetas, Augustas Arthuras de la Rive’as). Forma nusižiūrėta iš 1796 m. pradėtos leisti Britų bibliotekos, susiformavo trys serijos, skirtos Mokslui ir technikai, Literatūrai ir Žemės ūkiui.
- 61 *Allgemeine Literatur-Zeitung* (1785–1849) – Jėnoje ir Halėje leistas įtakingiausias vokiečių literatūros žurnalas, įsteigtas leidėjo Friedricho Justino Bertucho kartu su Jėnos literatūros profesoriumi Christianu Gottfriedu Schützu ir rašytoju iš Veimaro Christophu Martinu Wielandu. Bendradarbiavo Johannas Wolfgangas von Goethe, Friedrichas Schilleris, Immanuelis Kantas, Johannas Gottliebas Fichte, Alexanderis von Humboldtas.
- 62 *Göttingische gelehrte anzeigen* – 1739 m. įkurtas pirmasis vokiškuose kraštuose mokslinis žurnalas, leidžiamas iki šiol; puoselėtam gydytojo, botaniko ir poeto Albrechto von Halle’io leidiniui duris į XIX amžių atvėrė filologas ir bibliotekininkas Christianas Gottlobas Heyne; orientuotas į humanitarinius mokslus, tačiau pagrindinė žurnalo perspektyva – tarpdisciplininė.
- 63 *Heidelbergische Jahrbücher der Literatur* – 1807 m. Heidelbergo universiteto profesūros įkurtas istorinis filologinis žurnalas; iki 1872 m. pasirodė 65 tomai, leidyba, nutraukta dėl pasaulinių karų, vėl atnaujinta 1950 m.
- 64 Lorenzo von Okeno redaguotas enciklopedinis gamtos mokslų, medicinos, ekonomikos bei meno ir istorijos periodinis leidinys (1817–1848).
- 65 *Leipziger Literaturzeitung* (1800–1834) – literatūrinis žurnalas, kurį inicijavo Leipcigo universiteto rektorius istorikas ir poetas Christianas Danielis Erhardas, redagavo filologas Johannas Georgas Christianas Höpfneris, bendradarbiavo Ernstas Friedrichas Karlas Rosenmülleris, Karlas Heinrichas Ludwigas Pölitzas, Wilhelmas Traugottas Krugas, Karlas Brandanas Mollweide, Johannas Christianas Augustas Heinrothas, Heinrichas Wilhelmas Brandesas. Nuo 1812 m. leido bendrovė *Breitkopf & Härtel*. Žurnalas atspindi intelektinį Vėlyvosios apšvietos Vokietijos gyvenimą, diskusijas apie nacionalizmą, istorinių sukačių prasmę (pvz., Reformacijos 300 metinės 1817 m.), mokslo profesionalizacijos ir specializacijos istoriją, didėjančią disciplinų atskirtį. *Leipziger Literaturzeitung* ir *Allgemeine Literaturzeitung* formavo XIX a. pradžios mokslinės publicistikos etaloną.
- 66 *Ergänzungsblätter zur Jenaischen allgemeinen Literatur-zeitung; Intelligenzblatt der Jenaischen allgemeinen literatur-zeitung; Новый магазин естественной истории, физики,*

riodikos rusų kalba pavadinimų skaičius⁶⁷. Užsienio periodika kainavo nepigiai. 1830 m. lapkričio 22 d. VUB pateikė prašymą VU vadovybei skirti 76 sidabro rub. *Journal des Debats* (56 rub.) ir *Hamburgischen Correspondent* (20 rub.) prenumeratai (prašymas buvo patenkintas 1830 m. gruodžio 5 d.)⁶⁸. O periodiniams leidiniams rusų kalba 1831 metams skirta 250 asignacinių rublių⁶⁹.

Paslaugas aprūpinant periodiniais leidiniais nuo 1820 m. teikė ne tik vietiniai knyginkai Juzefas Zavadzki, Frydrikas Moricas, Emanuelis ir Kristianas Teofilis Gliuksbergai. Konkurencingomis kainomis universitetą jais aprūpindavo Johanas Sommerbrodtas (1827, 1828)⁷⁰ ir A. Acheris Berlyne⁷¹, Sicinskis Dorpate (1824)⁷², Gerhardas Gdanske (1826)⁷³, Breitkopfas ir Hertelis (Härtel)⁷⁴ ir Fosas (Voss) Leipcige (1830), Volfas (Wolf) Mėmelyje (1829)⁷⁵, Hartmanas (Hartmann)⁷⁶ ir M. L. Hevelkė (Hewelke) Rygoje (1830). Įsigyjant periodiką užsienyje tarpininkavo Gliuksbergas, pasitelkdamas knyginkus

химии и сведений экономических, издаваемый Иваном Двигубским; Исторический, статистический и географический журнал или Современная история света (mėnesinis žurnalas, leistas nuo 1780 m. Hamburge, o rusiškas vertimas – 1790–1830 m. Maskvoje).

- 67 *Журнал Человечелюбиваго общества, Вестник Европы, Московские ведомости, Магазинъ Естественной истории*, ПАСЕВИČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 279–280.
- 68 *Dziennik rozmaitych Czynności*, lap. 59v-r.
- 69 Ten pat, lap. 59r.
- 70 Knygos, tarpininkaujant Berlyno karališkajai bibliotekai, atrenkamos remiantis antikvaro Zomerbroto katalogu (greičiausiai, knyginkas ir leidėjas Johannas Friedrichas Sommerbrodtas) ir gabenamos per Jurbarko muitinę, žr. 1827 m. *Dziennik rozmaitych Czynności Biblioteki*, lap. 56v.
- 71 1830 m. rugpjūčio 15 d. pranešė apie pasirengimą pristatyti knygas iš įvairių šalių, pridėda 1828 ir 1829 m. knygų anglų kalba katalogą ir smulkesnę reklamą, *Dziennik rozmaitych Czynności Biblioteki Uniwersytetu Imperatorskiego* (toliau – *Bibliotekos dienynas*, BD), lap. 32v.
- 72 IVU vadovybė 1824 m. balandžio 15 d. pranešė, kad iš knyginko Sicinskio Dorpate nupirko Dabelowo knygą *Tituli ex corpore Ulpiani*, BD, lap. 9v.
- 73 *Bibliotekos dienynas*, lap. 17r, 18v.
- 74 *Bibliotekos dienynas*, 1823–1830, lap. 55r. Šie Leicigo spaustuvininkai 1830 m. birželio 7 d. per Juzefą Zavadzki pranešė apie grafo Jerzo von Buguoy iš Prahos dovaną – dvi matematikos srities knygas.
- 75 1829 m. gegužės 18 d. gautas Mėmelio knyginko Volfo laiškas, pranešantis apie Leipcigo knyginko Foso IVU atsiųstas gamtos mokslų knygas. Taip pat klausiama, koku keliu jas atgabenti į Vilnių. Knygos atgabentos per Jurbarko muitinę, žr. *Bibliotekos dienynas*, lap. 42v.
- 76 Ten pat, lap. 55r.

Ensteiną Berlyne ir Borntrégerį (Bornträger) Karaliaučiuje⁷⁷. Mėginta megzti aprūpinimo periodiniais leidiniais tinklą per knyginką Grėfę (Gräff)⁷⁸ Sankt Peterburge. Bet sumanymas nepavyko dėl tolimų atstumų ir didelių laiko sąnaudų. 1830 m. gruodžio 21 d. laiške „atsisakyta užsienio periodinių leidinių gabenimo, nes Grėfė negali pristatyti jų kitaip, kaip tik laivu kartą per metus, o tai būtų universitetui labai nenaudinga, nors pasiūlyta gana vidutinė kaina“⁷⁹. Pasirinktas artimesnis kelias. 1831 m. vasario 26 d. kreiptasi į Rygos knyginką Hartmanną, o vasario 20 d. į Karaliaučiaus knyginką Borntrégerį dėl tarpininkavimo pristatant užsienio žurnalus ir laikraščius už 295 sid. rub. ir 50 kap. (medicinos srities leidiniai įkainoti 275 rub. ir 30 kap.)⁸⁰. Lyginamąją 52 mokslo žurnalų pristatymo kainų lentelę sudarė Karaliaučiaus knyginkas Borntrégeris (Bornträger)⁸¹. Tačiau jo paslaugomis jau nebeteko pasinaudoti, nes VIU 1832 m. buvo uždarytas.

PERIODIKOS CENZŪRA

Nors Universitetas turėjo privilegiją gabenti knygas be muitų, atikties draudžiamų leidinių sąrašams požiūriu jos buvo tikrinamos atgabenus į paskirties vietą. Cenzorius labiausiai domino visuomeninė-politinė lektūra, nors tikrinta ir medicinos periodika. Vertinami – iš esmės cenzūruojami iš užsienio gausiai gaunami moksliniai periodiniai leidiniai. Antai Medicinos fakulteto prof. Konstantinas Porcijanka (Porcyanko) buvo įpareigotas pateikti atsiliepimą apie naujai gaunamą (periodinį) leidinį *Medicinisich Chirurgische Zeitung* (medicinos žurnalas, leistas Zalburge nuo 1790 m.) ir jį atsiuntė 1826 m. rugpjūčio 9 d. nurodydamas, kad leidinys neturi nieko prieštaraujančio cenzūros nuostatoms⁸². Panašiai 1826 m. lapkričio 25 d., prieš pat staigią mirtį (mirė 1826 m. lapkričio 26 d.), medicinos srities periodinius leidinius (*Medicinisich Chirurgische*

77 *Dziennik rozmaitych Czynności*, lap. 61v.

78 Henrikas Eduardas Grėfė ir jo sūnus Heinrichas Vilhelmas Grėfė turėjo knygyną Karaliaučiuje ir filialus Tilžėje bei Olštynė (Alenšteine), žr. KAUNAS, Domas. *Mažosios Lietuvos knygynai (iki 1940 metų)*. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1992, p. 49–50. Grėfė 1831 m. balandžio 8 d. laiške pasirašė kaip W. Gräff, žr. *Dziennik rozmaitych Czynności*, lap. 63r.

79 *Bibliotekos dienyas*, lap. 60r.

80 Ten pat, lap. 62r.

81 Lista Pism periodycznych Bornträgera, 1831, *Bibliotekos dienyas*, lap. 200r–201v; Tabella komparacyina, 1831, lap. 194r–195r.

82 *Bibliotekos dienyas*, lap. 21r. Panašų atsiliepimą apie *Medicinisich Chirurgische Zeitung* nr. 44–52 (greičiausiai 1826 metų) turinį Porcijanka teikė ir 1826 m. rugsėjo 2 d., *Bibliotekos dienyas*, lap. 21v.

Zeitung, nr. 10–34; Christopho Wilhelmo Hufelando (1795–1836) leistą praktinės medicinos žurnalą *Bibliothek der praktischen Heilkunde; The London Medical and Physical Journal*, nr. 323–327) ekspertavo prof. Vincentas Herberskis, juose nerado nieko priešingo cenzūros nuostatams⁸³. Periodinius medicinos žurnalus turinio požiūriu taip pat ekspertavo prof. Mikalojus Mianovskis⁸⁴. Iš medicinos srities žurnalų, gražintų VUB iš Cenzūros komiteto be pastabų 1826 m. gruodžio 15 d., dar paminėtini *Journal Universel des Sciences Médicales* (nr. 126), *Archives générales de Médecine* (1826 m. birželio ir liepos numeriai)⁸⁵. Taigi profesūra buvo įtraukta ne tik į prevencinės, bet ir paskesniosios cenzūros vykdymą, kuri vertintina ir kaip tam tikra mokslinė ekspertizė.

Buvo cenzuruojami, dažnai remiantis rektoriaus V. Pelikano nurodymais, iš užsienio gaunami moksliniai periodiniai leidiniai (išskyrus medicinos srities, kuriuos pagal kompetenciją „peržiūrėdavo“ profesoriai M. Mianovskis, K. Porcijanka, V. Herberskis, žr. anksčiau). Antai 1826 m. rugpjūčio 28 d. VUB prenumeruojamus iš užsienio periodinius leidinius, remdamasi žodiniu rektoriaus nurodymu, išsiuntė patikrinti į Cenzūros komitetą⁸⁶. Visi jie buvo gražinti 1826 m. spalio 6 d. be jokių Cenzūros komiteto pastabų, išskyrus mėnesinį žurnalą *Révue encyclopédique* (leidžiamas nuo 1819 m.), įtrauktą į Draudžiamų knygų sąrašą⁸⁷. O štai 1826 m. liepos 29 d. periodikos partija iš Cenzūros komiteto buvo gražinta 1826 m. rugpjūčio 30 d., draudžiamų leidinių kategorijai priskyrius vieną žurnalą – *The Edinburgh Review or Critical Journal* – liberalios krypties politikos, ekonomikos ir kt. socialinių mokslų žurnalą, leidžiamą nuo 1802 m. Sydney Smitho, Francio Jeffrey, Francio Hornerio ir kt.⁸⁸ 1826 m. gruodžio 14 d. Cenzūros komitetui peržiūrėti VUB perdavė dar tris gautus žurnalus – Prahoje leistą *Ökonomische Neuigkeiten und Verhandlungen, Landwirthschaftliche Zeitung* ir *Möglinsche Annalen der Landwirthschaft* (leistas Kaselyje). 1820 m. Vilniaus policijos viršininkas Piotras Šlykovas nurodė⁸⁹ išimti iš apyvartos *Isis von Oken*

83 Ten pat, lap. 23v.

84 Ten pat, lap. 21r, 22r.

85 Ten pat, lap. 23r.

86 Ten pat, lap. 21r.

87 Ten pat, lap. 22r.

88 Ten pat, lap. 21v.

89 Vilniaus policmeisterio Šlykovo (Szlykoff) 1820 m. sausio 3 d. raportas nr. 14, Protokul Posiedzeń Rządu... za pierwszy terycał 1820 roku, VUB F2-KC189, lap. 25–26. Pranešama, kad tarp VU atsiųstų leidinių yra draudžiamų veikalų: 1. *Chroniks des 19ten Jahr hunderts*; 2. *Monthly Review* nr. 89; 3. *Isis* 1819 n. 4; 4. *Hermes* n. 2 i 3; 5. *Hasse gestaltung Europas*; 6. *Brodocus Weltgeschichte*; 7. *Ein borus geschichte der 3 letzten Jahr Hunderten*.

5 ILIISTR. Cenzūros 1820 m. išimto iš apyvartos žurnalo *The Monthly review* (London, vol. 89, no. 1–3, 1819) antraštinis lapas. Saugomas VUB.

encyclopedic journal (Veimaras, 1819, nr. 4)⁹⁰, *The Monthly review* (Londonas, 1819, vol. 89)⁹¹ (5 iliustr.). Beje, čia minima leidinių *Isis von Oken* VUB 1824 m. birželio 25 d. nupirko iš šlykstančio iš Vilniaus prof. Henriko Bojanauš⁹². Kai

prašoma: „jakowe księgi iesli znynduią się u księgarz wileńskich, aby ich kosztem byli odeslane za granicę“. Sprendimas: jau 1819 m. gruodžio 8 d. yra išsiųstas knygininkams raštas, bus informuotas ir Šlykova.

90 *Isis encyclopedic journal* su leidėjo Okeno *Naturphilosophie* programa. Akcentuojamas mokslas ir atsiribojimas nuo politikos, nes netgi Veimare politinė spauda buvo akylai prižiūrima cenzūros. Nepaisant to, jau 1816 m. publikuojamas pirmas politinis straipsnis su Okeno gimtosios Saksonijos-Veimaro Didžiosios Kunigaikštystės kritika. 1817 m. konfiskuojamas numeris su str. apie studentų Vartburgo festivalį spalio mėn. (p. 499–500) (festivalio aprašymas paskelbtas *Isis von Oken* 1817, 1: cols. 1553–1559). *Isis* buvo uždraustas Austrijos imperijoje, KERTESZ, G. A. Notes on *Isis von Oken*, 1817-1848. *Isis*, 1986, vol. 77, No. 3 (Sep.), p. 497–503. Prieiga per internetą: <<https://www.jstor.org/stable/23161>>.

91 *The Monthly review or Literary Journal, Enlarged, Vol. 89: From May to August, Inclusive*, žr. *Protokół Posiedzeń Rządu...* za pierwszy terycał 1820 roku, VUB, F2 KC189, lap. 25–26.

92 *Dziennik rozmaitych Czynności Biblioteki Uniwersytetu Imperatorskiego*, lap. 10 v. VUB gavo: *Isis oder encyclopädische Zeitung von Oken*, Band 1–11. Jena, 1817–22; *Denkmäler der Deutschen Baukunst dargestellt von Georg Moller*, Heft 1–4. Darmstadt, 1815.

kurie *Isis von Oken* ir *Journal des Debats* VU nepasiekdavo⁹³, nes buvo sulaikomi dėl netinkamo turinio pašto įstaigoje, atlikdavusioje paskesniosios cenzūros funkcijas. Vilniaus pašte aktyvus cenzorius buvo surusėjęs Baltijos vokiečių Frydrichas fon Šmitas (Friedrich von Smitt, 1787–1865), vėliau pasižymėjęs propagandiniu kūriniu *Suvorovas ir Lenkijos žlugimas* (1858). Apskritai mokslinei periodikai komplektuoti VU skyrė itin daug dėmesio traktuodamas ją kaip vieną svarbiausių aktualių mokslo žinių sklaidos priemonių ir komunikacijos kanalą, kuris buvo griežtai kontroliuojamas siekiant neutralizuoti pavojingas carinei imperijai visuomenines-politines idėjas. Kita vertus, cenzūros sistema paskatino alternatyvius knygų ir literatūros sklaidos būdus, o draudžiamų knygų sąrašai tapo vertingu vadovu, padedančiu išsiaiškinti, kas buvo „madinga“ užsienio šalyse.

IŠVADOS

Aptartieji mokslinės periodikos apytakos Vilniaus akademineje erdvėje aspektai leidžia teigti, kad mokslinio leidinio, visų pirma žurnalo ir populiariosios mokslinės periodinės spaudos, samprata XIX a. pradžioje nebuvo nusistovėjusi, o ribos tarp jų neapibrėžtos. Formuojant mokslinio leidinio koncepciją nusverdavo siekis skelbti įprastas mokslo naujienas, ypač taikomąsias, o ne pristatyti naujus tyrimų rezultatus. Dažniausiai mokslinio periodinio leidinio turinys tapatintas su mokslo populiarinimu, nukreiptu į visuomenės švietimą. Nebuvo aiški ir tęstinio (serialinio) leidinio skirtis nuo periodinio leidinio. Nepaisant to, periodikos rinkinys Vilniaus universiteto bibliotekoje ženkliai išaugo ne tik pildant jį naujais leidiniais „bendrąja tvarka“, bet ir „spaudžiant“ akademinės bendruomenės nariams, reikalavusiems naujausių mokslinių periodinių žinių, ypač tęstinių mokslo draugijų ir akademijų darbų ir operatyvaus

93 Pavyzdžiui, 1822 m. „iš pašto nebuvo gauti“ *Journal des Debats* 1821 m. kovo 7 d., birželio 9, 20, 26 d., liepos 25 d., lapkričio 10 d. numeriai; tais pačiais metais „pašte pražuvo“ *Staats und gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheischen Correspondenten* 1821 m. nr. 5, 6, 103, 155, 156, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 254, nr. 196; p. 256, nr. 215. 1823 m. VUB nepasiekė 1822 metų *Heidelberger Jahrbücher der Litteratur* nr. 17, 26, 62; *Göttingische gelehrte Anzeigen* nr. 61, 62, 69; *Journal des Debats* sausio 23 d., balandžio 6 d., gegužės 28 d., birželio 21 ir 22 d., lapkričio 2, 3, 25, 29 d., gruodžio 9, 19, 22, 24, 29 d. numeriai; *Staats-und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheyischen Correspondenten* nr. 7, 25, 55, 83, 84, 181, 182, 206; *Intelligentzblatt der Jenaische Allgemeine Litteratur Zeitung* nr. 3, 4, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas...*, p. 278–280. Neatmestina versija, kad kai kurie laikraščiai ir žurnalai buvo nudaigojami periodikos skaitykloje.

jų pristatymo. Juo rūpinosi Vilniaus universiteto bibliotekininkai, akademinės bendruomenės nariai, dėję pastangas diversifikuoti periodinių leidinių tiekimo grandines, taikyti konkurencingas sąlygas tiekėjams, tarp kurių vyravo prancūzų, o vėliau vokiečių kilmės ir vokiškų kraštų knygininkai. Komplektuojant periodiką taikyti dovanų, mainų, pirkimo būdai, ją įsigyjant aktyviai dalyvavo keliaujantieji mokslininkai. Kita vertus, profesūra buvo įtraukta į represinės cenzūros verpetą ir vertindavo leidinius, tarp jų mokslinę periodiką, turinio požiūriu. Tokių ne tik prevencinės, bet ir paskesniosios cenzūros vykdymą galima vertinti kaip tam tikrą mokslinę ekspertizę. Kita vertus, dalis mokslinės ir mokslo populiariosios periodikos nepasiekdavo Vilniaus universiteto, nes buvo sulaikoma Vilniaus pašte dėl represinės cenzūros procedūrų. Apskritai mokslinei periodikai komplektuoti VU skyrė didelį dėmesį, traktavo ją kaip svarbią aktualių mokslo žinių sklaidos priemonę ir komunikacijos kanalą, kuris buvo griežtai kontroliuojamas siekiant neutralizuoti pavojingas carinei imperijai visuomenines-politines idėjas. Tačiau cenzūros sistema paskatino alternatyvius knygų ir literatūros sklaidos būdus, o draudžiamų knygų sąrašai tapo vertingu vadovu, padedančiu išsiaiškinti, kas buvo „madinga“ užsienio šalyse. Atlikta istoriografijos ir archyvinių šaltinių analizė sudaro pagrindą įdėmesniam žvilgsniui į mokslinę komunikaciją kaip sistemą XIX a. pirmosios pusės Lietuvoje. Jį padėtų sutelkti mokslinės periodikos paveldo rekonstrukciniai tyrimai. Įžvalgos apie mokslinės ir populiariosios periodikos, tęstinių ir serialinių leidinių ribas, papildytos archyvinių šaltinių duomenimis, sudaro pagrindą sistemingesnei aptariamo klausimo analizei. Aukštesnis jos lygmuo būtų mokslinės komunikacijos modelio XIX a. pirmosios pusės Lietuvoje rekonstrukcija.

Šaltiniai ir literatūra

1. Akta akademickie i towarzystw uczonych które są w Bibliotece, prieš 1818 m. birželio 10 d., F2-KC 490, lap. 9–10.
2. Dzieńnik rozmaitych Czynności BIBLIOTEKI Uniwersytetu Imperatorskiego Wileńskiego. Xiega 2ga. Od dnia 31. Marca 1823 roku. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA), f. 721, ap. 2, b. 74.
3. Librorum Academiae Caesaream Vilmensis Indices, 1810, vol. 1, VUB RS, F. 3, b. 290.
4. Pisma naukowe, LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 152r–v.
5. Vilniaus policmeisterio Šlykovo (Szlykoff) 1820 m. sausio 3 d. raportas nr. 14, Protokół Posiedzeń Rządu za pierwszy tercyał 1820 roku, F2 KC-189, lap. 25–26.
6. Vilniaus universiteto prenumeruojamų periodinių ir tęstinių leidinių sąrašai: 1809, 1816–1817, LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 9, 149, 212; 1818, VUB F2-KC490, lap. 1–313; 1819–1821, LVIA, f. 721, ap. 2, b. 70, lap. 1–43; 1822–1826, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 72,

- lap. 95, 157, 175, 205, 222, 276, 406–413; 1825–1827, VUB F2-KC489, lap. 127, 128, 145; 1828–1829, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 75, lap. 63, 138; 1822–1831, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 73, lap. 1–4; 1830–1832, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 3092, lap. 2–3, 31–32, 184; 1830–1832, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 76, lap. 1–17.
7. Wiadomość do Raportu rocznego o tem co przybyło do Biblioteki Uniwersytetu i co ubyło z niey od 1 Listopada r. 1830 do 1 Pazdziernika r. 1831 [A. Jocherio ranka, be datos], VUB RS, F2-KC489.
 8. Zacharyasz Niemczewski Dziekan do Rady Imperatorskiego Wileńskiego Uniwersytetu, 1818 Kwietnia 1 Dnia, VUB RS, F2-KC490, lap. 77–78.
 9. Regestr gazet oddanych z kancelaryi Uniwersytetu, 1818. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 212.
 10. *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turtai istorijos skersvėjuose*. Red. Vyngintas Bronius Pšibilskis. Vilnius: VUL, 2012.
 11. *Annuaire de la librairie* par Guillaume Fleischer. Première année de l'imprimerie de Baudouin. Paris: Chez Levrault, 1802.
 12. BEAUVOIS, Daniel. *Wilno-polska stolica kulturalna zaboru rosyjskiego 1803–1832*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012.
 13. BOHATKIEWICZIUS, Aleksandras Wiktoras. *Veikalas apie visuotinę bibliografiją*. Parengė Alma Braziūnienė, Aušra Navickienė, Sonda Rankelienė. Vilnius: VU leidykla, 2004.
 14. BRENSZTEJN, Michał. *Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie do roku 1832-go*. Wilno: Józef Zawadzki, 1922.
 15. DARNTON, Robert. „What is the history of books?“ Revisited. *Modern Intellectual History*, 2007, t. 4 (3), p. 495–508.
 16. *Dziennik Wileński*, 1820, T. 1, nr. 4, p. 494–495.
 17. *Encyclopedia of the Enlightenment*. Oxford University Press, 2005. DOI:10.1093/acref/9780195104301.001.0001
 18. GALVANAUSKAITĖ, Virginija. Senieji XVII–XVIII a. periodiniai leidiniai Vilniaus universiteto bibliotekoje. Iš *Bibliotekos metraštis 1995*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997, p. 61–64.
 19. HERFELD, Catherine; LISCIANDRA, Chiara. Knowledge transfer and its contexts. *Studies in History and Philosophy of Science*, 2019, vol. 77, p. 1–10.
 20. IMAŃSKA, Iwona. *Druk jako wielofunkcyjny środek przekazu w czasach saskich*. Toruń: UMK, 2000.
 21. JAKUBĖNAS, Regina. Początki i sytuacja prasy w Europie i w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Iš *Senoji Lietuvos literatūra*, 2006, t. 20, p. 182–184.
 22. JAKUBĖNAS, Regina; NARBUTAS, Sigitas. Periodinės spaudos atsiradimas: Pranciškus Paprockis, *Lietuvos kurjeris* ir *Literatūros žinios*. Iš *Senosios Lietuvos literatūra, 1253–1795*. Sudarė Sigitas Narbutas. Vilnius: LLTI, 2011, p. 298–304.
 23. KASTANAUSKAITĖ, Danutė. *Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos rankraštiniai ir spausdinti katalogai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1990.
 24. KAUNAS, Domas. *Mažosios Lietuvos knygynai (iki 1940 metų)*. Vilnius: Lietuvos knygų rūmai, 1992.
 25. *Knygotyra*. Vadovėlis. Red. Domas Kaunas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006.
 26. LELEWELIS, Joachimimas. *Dvejetas bibliografinių knygų*. Iš lenkų kalbos vertė Aldona Baliulienė. T. 2. Vilnius: Versus Aureus, 2015.

27. MACEVIČIŪTĖ, Elena. Šiuolaikiniai mokslo serialiniai leidiniai: struktūra ir funkcijos. *Knygotyra*, 2000, t. 36, p. 212–219.
28. MATULAITYTĖ, Stasė. Knygų prekyba – senosios Vilniaus universiteto observatorijos bibliotekos komplektavimo šaltinis. *Knygotyra*, 1994, t. 21 (28), p. 21–22.
29. MATULAITYTĖ, Stasė. *Senoji Vilniaus universiteto astronomijos observatorija ir jos biblioteka*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 231–251.
30. PACEVIČIUS, Arvydas. Mokslinė komunikacija Vilniaus universitete 1823–1832 metais. Iš *Vilniaus universitetas: tradicijų tąsa, pertrūkiai ir išradimai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018, p. 27–55.
31. PACEVIČIUS, Arvydas. Nusikaltimo anatomija: nebaigta XIX amžiaus byla apie knygų vagystę iš Vilniaus universiteto bibliotekos. *Knygotyra*, 2008, t. 51, p. 245–266.
32. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas mokslinės informacijos gniaužtuose, 1803–1832*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2022.
33. *Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński*: pismo peryodyczne. Przez członków Wydziału Farmaceutycznego w Towarzystwie Medycznym Cesarskiem Wileńskim B. Gryzera, J. Gutta, M. Macewicza [et al.] wydawane, Wilno: Wydział Farmaceutyczny w Towarzystwie Medycznym Cesarskim, 1820–1822.
34. *Pamirštoji mecenatystė. Dovanų Vilniaus universiteto bibliotekai knyga, 1792–1832*. Sud. Arvydas Pacevičius. Vilnius: UAB DABAexpo, 2010.
35. PRAŠMANTAITĖ, Aldona. *Vilniaus universitetas ir visuomenė 1803–1832 metais. Gamtos mokslų populiarinimas*. Vilnius: Academia, 1992.
36. *Rocznik Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Krakowskim połączonego*. T. 1–3. Kraków: w drukarni Akademii, 1817–1818. Kraków, 1817–1872.
37. SAMĖNAS, Alvydas. Mokslinio straipsnio atsiradimas ir vystymasis XVII–XVIII amž[iuje]. *Knygotyra*, 1975, t. 5 (12), p. 145–153.